

УДК 378.14.364

## ДІАГНОСТИКА ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Рідкодубська Г.А.

Хмельницький національний університет

Обґрунтовано основні методи експериментального дослідження готовності до професійної мобільності соціальних працівників. Узагальнення і систематизація основних етапів та проведення дослідно-експериментальної роботи дозволили визначити зміст формувального етапу підготовки до професійної мобільності. Обґрунтування кожного етапу підготовки до професійної мобільності суттєво збагатить і осучаснить змістове наповнення професійної підготовки майбутніх працівників соціальної сфери. Запропоновано методику діагностики готовності до професійної мобільності майбутніх соціальних працівників. Крім того, розкриття змісту підготовки до професійної мобільності майбутніх соціальних працівників дозволить підвищити якість їх професійної підготовки у сучасних умовах.

**Ключові слова:** працівник соціальної сфери, професійна мобільність, соціальні працівники, експериментальні методи дослідження готовності до професійної мобільності.

**Постановка проблеми.** Інтенсифікація усіх сфер життя суспільства об'єктивно зумовлює необхідність виявлення готовності майбутнього фахівця до мобільної самореалізації в обраній професії. Означене зумовлює посилення актуальності завданню формування готовності до професійної мобільності, яка набуває сьогодні відкритого характеру.

Нині суспільству потрібен фахівець, відкритий новому, здатний швидко адаптуватися до складних умов професійного становлення, здатний самостійно і відповідально приймати рішення, зорієнтований на успіх та постійне самовдосконалення. Мобільність як один із невід'ємних показників професійної та соціальної зрілості суб'єкта є визначальною характеристикою, яка визначає внутрішню готовність людини до якісних змін, перетворень.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Дослідження проблеми професійної мобільності та розробка методик моніторингу її формування проводили Є. Іванченко, Р. Пріма, Л. Сушенцева, І. Хом'юк. В питанні розробки системи підготовки до професійної мобільності в процесі організації

формувального етапу дослідження ми спирались на вагомий внесок вітчизняних учених, у яких відображено погляди та ідеї щодо стратегії розвитку вищої педагогічної освіти, інноваційні процеси й реформи у вищій школі (І. Зязюн, І. Мельничук, Л. Романовська, Л. Романишина), професійно-педагогічної підготовки фахівців (Л. Александрова, О. Романишина, Л. Хомич та ін.)

**Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми** Недостатньо вирішеною залишається проблема вибору методів моніторингу ефективності роботи по формуванню готовності до професійної мобільності фахівців соціальної сфери.

Обґрунтування використання методик проведення формувального експерименту щодо підготовки до професійної мобільності майбутніх соціальних працівників є метою даної статті.

**Виклад основного матеріалу.** Експериментальна робота по формуванню готовності до професійної мобільності була спрямована на виявлення та встановлення зв'язків між складниками педагогічної системи підготовки до професійної мобільності майбутніх соціальних працівників.

Це дало змогу порівняти результативність комплексного впливу динаміку змін у структурі професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери та довести достовірність отриманих результатів. Ми погоджуємось із Гончаровим С. та Гурінім В., які вважають, що різні складові педагогічної взаємодії виявляють багатоваріативність педагогічного експерименту, який на погляд вчених, слід розглядати як науково обґрунтований досвід організації освітньої діяльності з метою пошуку нових, ефективніших способів вирішення педагогічних проблем; як дослідницьку діяльність щодо вивчення причинно-наслідкових зв'язків у педагогічному явищі й умов його протікання [3, с. 127]. Досягнення мети дослідно-експериментальної роботи передбачало послідовне вирішення сукупності різнопланових завдань, які відображають логіку проведення педагогічного експерименту, дослідницьких операцій, що сприяли вирішенню означених завдань на таких етапах:

На першому етапі здійснено аналіз філософської, соціальної, психолого-педагогічної, науково-методичної літератури. На основі узагальнення проведених пошуково-аналітичних розвідок обґрунтовано концепцію дослідження та розроблено авторську педагогічну систему підготовки до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери, схематичне відображення якої знайшло втілення в моделі підготовки до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери.

На наступному етапі дослідження визначено науковий апарат та розроблено педагогічну концепцію дослідження; проаналізовано структуру підготовки до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери під час проведення пробних експериментальних занять за інноваційною методикою; розроблено модель педагогічної системи підготовки до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери.

На третьому етапі розроблено та впроваджено в освітній процес ЗВО модель педагогічної системи підготовки до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери.

На четвертому етапі систематизовано результати дослідження.

Так, констатувальний та формувальний етапи дослідно-експериментальної роботи організовані на базі п'яти закладів вищої освіти, де здобувають освіту майбутні працівники соціальної сфери. Розкриємо специфіку і результативність організації цього етапу педагогічного експерименту. На цьому етапі брали участь 97 студентів, які в 2013-2014 н.р. завершували навчання на 4 курсі за спеціальністю 231 «соціальна робота», та 18 викладачів, які проводили опитування, анкетування, тестування, контрольні роботи та ін.

Кількість студентів з кожного ЗВО, які брали участь в констатувальному етапі експериментального дослідження, відображено в табл. 1.

Дослідження проводилося за допомогою діагностичного інструментарію, який використовувався викладачами і на формуальному етапі дослідження для студентів контрольних та експериментальних груп. Вибір методик дослідження обумовлено вимірюванням рівнів сформованості особистісного, когнітивного, процесуально-поведінкового, аналітично-результативного компонентів готовності до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери за визначеними критеріями та показниками.

Виявлення стану готовності до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери використовувався комплекс діагностичних процедур і матеріалів:

1) пролонговане педагогічне спостереження за освітньою діяльністю студентів, співбесіди з викладачами та студентами для моніторингу результативності підготовки до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери в межах традиційної системи вищої освіти;

2) відвідування лекційних, семінарських і практичних занять з дисциплін фундаментальної, професійної та практичної підготовки, які вивчаються майбутніми соціальними працівниками;

3) анкетування – для встановлення рівнів сформованості особистісного та аналітично-результативного компонентів готовності до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери.

З метою визначення рівня сформованості особистісного компонента готовності до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери застосовувалися такі: адаптована методика В. Янчука [8, с. 286-288.] для визначення здатності студентів установлювати відповідність між реальним та ідеальним образами «Я» як професійно мобільного соціального працівника; модифікований варіант Mast-тесту П. Іванова та Є. Колобова [7] для визначення життєвих цінностей особистості майбутнього соціального працівника; методика Т. Елерса «Мотивація до успіху» [1].

Стан сформованості когнітивного компонента готовності до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери визначався шляхом проведення таких заходів: контрольних робіт і тестування на підсумковому етапі вивчення фахових дисциплін; оцінювання змістового наповнення «Понятійного словника» [2], який рекомендовано студентам вести протягом вивчення кількох дисциплін з першого курсу.

Стан сформованості процесуально-поведінкового компонента готовності до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери визначався шляхом використання: методики

Таблиця 1

| Заклад вищої освіти                                                   | Кількість студентів |
|-----------------------------------------------------------------------|---------------------|
| 1. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка | 18                  |
| 2. Тернопільський національний економічний університет                | 10                  |
| 3. Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького         | 23                  |
| 4. Київський національний університет імені Т.Г. Шевченка             | 21                  |
| 5. Хмельницький національний університет                              | 25                  |
| Всього                                                                | 97                  |

«Інтегральна оцінка ефективності професійної діяльності соціального працівника» (адаптована методика М. Фетискіна) [7]; модифікований варіант опитувальника К. Роджерса «Виявлення адаптивності / неадаптивності особистості» з метою встановлення бар'єрів мобільності в професійній діяльності соціального працівника [6] модифікація опитувальника Н. Пряжнікова «Вивчення особистісно-професійної перспективи майбутнього фахівця» [7]; адаптована методика «Нове у Вашому житті» [1]; Стан сформованості аналітично-результативного компонента готовності до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери визначався за допомогою використання таких методик: «Готовність до професійного саморозвитку» (методика Г. Коджаспирової) [4]; адаптована методика-тест Л. Бережнкової «Рефлексія на саморозвиток» [7]; опитувальник «Діагностика реалізації потреби в саморозвитку» (методика М. Фетискіна) [7]; тест «Чи самостійні Ви?» (методика Л. Москвіної) [5, с. 96-97].

Використання діагностичного контрольно-оцінного інструментарію дало змогу встановити стан сформованості готовності до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери за чотирма рівнями, які в цифровому еквіваленті позначалися так: високий рівень – 5 балів; достатній рівень – 4 бали; задовільний рівень – 3 бали; низький рівень – 2 бали.

На основі опрацювання та аналізу отриманих показників та рівнів сформованості кожного компонента готовності до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери визначено результати констатувального етапу експериментального дослідження, що знайшло відображення в табл. 2.

Аналіз узагальнених показників (табл. 2) свідчить, що серед 97 майбутніх фахівців соціальної сфери, які завершували навчання на 4 курсі, виявлено такі рівні готовності до професійної мобільності: високий – у 18 студентів (18,6%); достатній – у 48 студентів (49,5%); задовільний – у 31 студента (31,9%); низький рівень не виявлено; середній бал становив 3,9 балів.

Отримані результати констатувального етапу експериментального дослідження доводять необхідність розробки додаткових педагогічних заходів і впровадження авторської педагогічної системи та її технологічного забезпечення для

підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в напрямі формування їхньої готовності до професійної мобільності. Для виявлення позитивної динаміки і доведення результативності педагогічної системи проводився формувальний етап дослідно-експериментальної роботи. Для цього студентів, які розпочали навчання в ЗВО на 1 курсі 2014-2015 н.р., розподілено на контрольні (КГ) та експериментальні (ЕГ) групи. Студенти КГ протягом чотирьох років здобували професійну освіту в умовах традиційного навчання, а студенти ЕГ навчалися за авторською системою підготовки майбутніх працівників соціальної сфери до професійної мобільності. Підсумковий контроль проводився зі студентами КГ та ЕГ у період завершення навчання на 4 курсі в 2017-2018 н.р. Оскільки в кожному ЗВО було сформовано лише по 1 групі студентів цієї спеціальності, відтак у двох університетах це були студенти контрольних груп, а в трьох – експериментальних.

Отже, в КГ розпочали навчання 48 студентів-першокурсників, а в ЕГ – 68 осіб; завершили навчання на 4 курсі – 44 студенти КГ та 64 майбутніх соціальних працівники, які навчалися в ЕГ. Всього на початку експериментального дослідження задіяно 116 студентів з майже ідентичними якісними та кількісними характеристиками готовності до професійної мобільності (ПМ)

На наступному етапі дослідно-експериментальної роботи проводився аналіз результатів констатувального та формувального етапів експериментального дослідження, порівнювалися числові значення рівнів сформованості кожного компонента готовності до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери за показниками вхідного (ВК) і підсумкового контролю (ПК), який проводився зі студентами контрольних (КГ) та експериментальних груп (ЕГ).

Отримані результати з формування особистісного компонента готовності до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери подано в табл. 3.

Узагальнені результати підготовки майбутніх працівників соціальної сфери до професійної мобільності, які відображають комплексне формування всіх компонентів готовності студентів до означеної діяльності в роботі за фахом, на етапах вхідного та підсумкового контролю подано в табл. 3.

Таблиця 2

**Сформованість готовності до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери (4 курс) на констатувальному етапі експериментального дослідження**

| Компоненти                | Рівні готовності до професійної мобільності<br>майбутніх працівників соціальної сфери |      |                       |      |                         |      |                     |   | Середній<br>бал (СБ) |
|---------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------|------|-----------------------|------|-------------------------|------|---------------------|---|----------------------|
|                           | Високий<br>(5 балів)                                                                  |      | Достатній<br>(4 бали) |      | Задовільний<br>(3 бали) |      | Низький<br>(2 бали) |   |                      |
|                           | КС                                                                                    | %    | КС                    | %    | КС                      | %    | КС                  | % |                      |
| Особистісний              | 25                                                                                    | 25,8 | 53                    | 54,6 | 19                      | 19,6 | 0                   | 0 | 4,1                  |
| Когнітивний               | 13                                                                                    | 13,4 | 47                    | 48,5 | 37                      | 38,1 | 0                   | 0 | 3,8                  |
| Процесуально-поведінковий | 14                                                                                    | 14,4 | 45                    | 46,4 | 38                      | 39,2 |                     | 0 | 3,8                  |
| Аналітично-результативний | 22                                                                                    | 22,7 | 50                    | 51,5 | 25                      | 25,8 | 0                   | 0 | 4,0                  |
| Готовність до ПМ          | 18                                                                                    | 18,6 | 48                    | 49,5 | 31                      | 31,9 | 0                   | 0 | 3,9                  |

Умовні позначення: ПМ – професійна мобільність; КС – кількість студентів; СБ – середній бал

Таблиця 3

**Сформованість готовності майбутніх працівників соціальної сфери до професійної мобільності на етапах вхідного та підсумкового контролю**

| Групи – етап контролю – кількість студентів | Сформованість готовності майбутніх працівників соціальної сфери до професійної мобільності за рівнями |      |                    |      |                      |      |                  |     | СБ  |
|---------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|--------------------|------|----------------------|------|------------------|-----|-----|
|                                             | Високий (5 балів)                                                                                     |      | Достатній (4 бали) |      | Задовільний (3 бали) |      | Низький (2 бали) |     |     |
|                                             | КС                                                                                                    | %    | КС                 | %    | КС                   | %    | КС               | %   |     |
| КГ-ВК-48 студ.                              | 6                                                                                                     | 12,5 | 20                 | 41,7 | 19                   | 39,6 | 3                | 6,2 | 3,6 |
| КГ-ПК-44 студ.                              | 8                                                                                                     | 18,2 | 22                 | 50,0 | 14                   | 31,8 | 0                | 0   | 3,9 |
| ЕГ-ВК-68 студ.                              | 10                                                                                                    | 14,7 | 27                 | 39,7 | 27                   | 39,7 | 4                | 5,9 | 3,6 |
| ЕГ-ПК-64 студ.                              | 20                                                                                                    | 31,3 | 34                 | 53,1 | 10                   | 15,6 | 0                | 0   | 4,2 |

Таблиця 4

**Стан готовності майбутніх працівників соціальної сфери до професійної мобільності за рівнями**

| Групи – етап контролю – кількість студентів | Сформованість готовності майбутніх працівників соціальної сфери до професійної мобільності за рівнями |      |                    |      |                      |      |                  |   | СБ  |
|---------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|--------------------|------|----------------------|------|------------------|---|-----|
|                                             | Високий (5 балів)                                                                                     |      | Достатній (4 бали) |      | Задовільний (3 бали) |      | Низький (2 бали) |   |     |
|                                             | КС                                                                                                    | %    | КС                 | %    | КС                   | %    | КС               | % |     |
| КЕЕД-97 студ.                               | 18                                                                                                    | 18,6 | 48                 | 49,5 | 31                   | 31,9 | 0                | 0 | 3,9 |
| КГ-ПК-44 студ.                              | 8                                                                                                     | 18,2 | 22                 | 50,0 | 14                   | 31,8 | 0                | 0 | 3,9 |
| ЕГ-ПК-64 студ.                              | 20                                                                                                    | 31,3 | 34                 | 53,1 | 10                   | 15,6 | 0                | 0 | 4,2 |

Аналіз таблиці 3 підтверджує результативність впровадження авторської експериментальної педагогічної системи в освітній процес ЗВО, оскільки за показниками всіх рівнів і середнього бала в ЕГ відбулися більш значущі зміни, ніж у студентів КГ в напрямі підготовки майбутніх працівників соціальної сфери до професійної мобільності.

Отже, на основі аналізу табл. 4 можна дійти висновку, що вона відображає результативність формування етапу дослідно-експериментальної роботи. Це підкреслює дієвість реалізації експериментальної педагогічної системи підготовки майбутніх працівників соціальної сфери до професійної мобільності.

Для доведення відсутності прогресивних змін у підготовці майбутніх працівників соціальної сфери до професійної мобільності в умовах традиційного навчання порівнювалися результати констатувального етапу експериментального дослідження (КЕЕД), отримані в 2013-2014 н.р. зі

студентами 4 курсу, з результатами підсумкового контролю в КГ (ПК-КГ), які визначено також у студентів 4 курсу, але вже в 2017-2018 н.р., та результатами підсумкового контролю в експериментальних групах (ПК-ЕГ), що знайшло відображення в табл. 4.

**Висновки і пропозиції.** Аналіз даних, розміщених у таблиці 4 дає змогу узагальнити, що результати констатувального етапу експериментального дослідження (КЕЕД), отримані в 2013-2014 н.р. зі студентами 4 курсу, і результати підсумкового контролю в КГ (ПК-КГ), отримані в 2017-2018 н.р. в КГ майже ідентичні за всіма рівнями й однакові за показниками середнього бала (3,9), на відміну від підсумкового контролю в ЕГ, де середній бал становив 4,2 балів. Все вищезазначене підкреслює дієвість експериментальної педагогічної системи підготовки майбутніх працівників соціальної сфери до професійної мобільності майбутніх соціальних працівників.

## Список літератури:

1. Безрукова В.С. Словарь нового педагогического мышления / В.С. Безрукова. – Екатеринбург: Альтернативная педагогика, 1992. – 94 с.
2. Вершловский С. «Понятийный словарь» как метод изучения доходчивости словесной пропаганды / С. Вершловский, Л. Лесохина, В. Кобзарь // Философские науки. – 1967. – № 2. – С. 50-57.
3. Гончаров С.М., Гуринов В.А. Методи та технології навчання в кредитно-трансферній системі організації навчального процесу: навч.-метод. посіб. Рівне: НУГП, 2010. 451 с.
4. Коджеспирова Г.М. Культура профессионального самообразования педагога / Г.М. Коджеспирова. – М.: Тривола, 1994. – 218 с.
5. Москвина Л. Энциклопедия психологических тестов / Л. Москвина. – Саратов: Научная книга, 1996. – 336 с.
6. Пріма Р.М. Професійна мобільність майбутнього вчителя початкових класів: навч.-метод. посібник / Раїса Миколаївна Пріма. – Луцьк: Вежа, ВНУ ім. Лесі Українки. – 2008. – 128 с., с. 92-94.
7. Фетискин Н.П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н.П. Фетискин, В.В. Козлов, Г.М. Мануйлов. – М.: Институт Психотерапии, 2002. – 490 с.
8. Янчук В.А. Введение в современную социальную психологию / В.А. Янчук. – Минск: АСАР, 2005. – С. 286-288.

**Редкодубська А.А.**

Хмельницький національний університет

## **ДИАГНОСТИКА ГОТОВНОСТИ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ МОБИЛЬНОСТИ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ РАБОТНИКОВ**

### **Аннотация**

Обоснованы основные методики экспериментального исследования готовности к профессиональной мобильности социальных работников. Обобщение и систематизация основных этапов и проведение опытно-экспериментальной работы позволили определить содержание формировочного этапа подготовки к профессиональной мобильности. Обоснование каждого этапа подготовки к профессиональной мобильности существенно обогатит и осовременит смысловое наполнение профессиональной подготовки будущих работников социальной сферы. Предложена методика диагностики готовности к профессиональной мобильности будущих социальных работников. Кроме того, раскрытие содержания подготовки до профессиональной мобильности будущих социальных работников позволит повысить качество их профессиональной подготовки в современных условиях.

**Ключевые слова:** работник социальной сферы, профессиональная мобильность, социальные работники, экспериментальные методики исследования готовности к профессиональной мобильности.

**Ridkodubska A.A.**

Khmelnytsky National University

## **DIAGNOSTICS OF READINESS TO PROFESSIONAL MOBILITY IN FUTURE SOCIAL WORKERS**

### **Summary**

Basic methodologies experimental research of readiness are reasonable to professional mobility in social workers. Generalization and systematization of the basic stages and realization of experimental work allowed to define maintenance the forming stage of preparation to professional mobility. The ground every stage's of preparation to professional mobility substantially will enrich and The ground of every stage of preparation to professional mobility substantially will enrich and will present the new semantic filling of professional preparation in future workers of social sphere. Methodology of diagnostics of readiness offers to professional mobility in future social workers. In addition, opening maintenance of preparation to professional mobility in future social workers quality will allow to promote them professional preparation in modern terms.

**Keywords:** worker of social sphere, professional mobility, experimental methodologies research of readiness to professional mobility.